

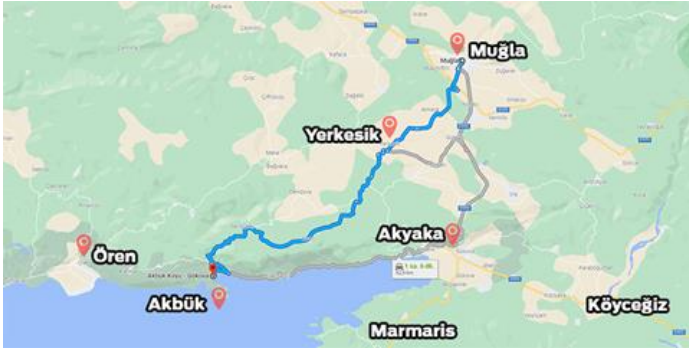

AKBÜK / MUĞLA DENİZ BAYRAMI VE KÜLTÜRLERARASILIK

Mehmet Naci ÖNAL*

Giriş

Muğla merkezine yaklaşık 60 km, Akyaka'ya 25 km mesafede yer alan Akbük koyu “Deniz Bayramı”nın yapıldığı sahildir. Bayram bir tek bu koyda ve belli bir günde gerçekleştirilir. Akbük civar köyleri Denizova, Bağyaka, Sarnıç, Zeytinköy, Kultak, Alatepe, Kıran olup asıl bayram bu köylerden gelenler tarafından kutlanılmaktadır. Köylerde tarım, hayvancılık, bağ bahçe işleri yapılmakla beraber, zamanla turizm bir gelir kaynağı olmuştur.

Akbük yol haritası

Muğla ve Ege'nin başka hiçbir yerinde görülmeyen “Deniz Bayramı” her yıl kutlanmaktadır. Özellikle çevre köylerden belli günde gelenler Akbük sahiline akın ederler. Bir yanı sıra çobanların, diğer yanı sıra çiftçilerin dolayısıyla bütün civar köylülerin ortak bayramıdır.

Çobanlar güttükleri keçi, koyun gibi küçükbaş hayvanları hastalık bulmasın, bulaşmasın diye denize sokmaktadırlar. Yaşı yetmişin üstündeki yöre insanı bu bayrama çocukluklarından beri geldiklerini, kendi büyüklerinin de bu bayramı kutladıklarını, Deniz Bayramı'nın ne zamandan beri yapıldığını bilmediklerini ifade etmişlerdir (KK-1).

* Prof. Dr. - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Muğla - TÜRKİYE onaci@mu.edu.tr (ORCID: 0000-0002-2397-0697)

Bayramın temel özelliği deniz kıyısında ve denizde kutlanmasıdır. Halk arasında bu kutlamalara şenlik, festival değil, doğrudan “Deniz Bayramı” denilmektedir. Geleneği olan ne zamandan beri başlamış olduğu bilinmeyen yüzyıllardır kutlanan doğal bir bayramdır.

Bayram yeri olan sahile, sabah erken saatlerde gidilir, kutlamalar gece yarısından sonrasına dek devam eder. Bayram zamanı halk arasında “eski ağustosun 14’ü” olarak ifade edilmektedir. 13 Ağustos günü, akşamı ve gecesi bayram kutlanır. 14 ağustosun ilk dakikalarında gece yarısında deniz suyunun tatlanması beklenir, deniz suyunun tuzludan tatlıya dönüştüğü fark edilir edilmez dilek tutulur. Bu dileğin kesinlikle kabul olacağına inanılır. O gün denize girenler şifa bulurlar. Çobanlar da hayvanlarını denize sokarlar. Bayram sadece insanların değil, hayvanların da dâhil olduğu bir bayram olur.

Akbük Koyu

Bayram kutlamaları gündüz, çeşitli yarışmalar, eğlenceler, yeme-içmeler; buluşmalar, muhabbet, oyun ve yarışmalarla gerçekleştirilir.

Yörede doğup büyüyenler bu bayramlara ailecek katıldıklarını, yıllarca aralıksız gittiklerini, özellikle Akbük yöresine yakın olan köylülerin ilgisini çektiğini, bu bayramı herkesin dört gözle beklediğini belirtmişlerdir (KK-3, KK-5).

1. Bayram Hazırlıkları

Kıyıya yakın köylerde yaşayan insanlar, Akbük “Deniz Bayramı”nı hevesle ve heyecanla gelmesini beklerler. Ağustos ayının ortaları, tarım ve hayvancılıkla uğraşan ve yorgun düşen köy sakinlerinin yorgunluklarını attıkları bir bayram, bir kutlama gününe dönüşür. Vakit son yazdır, bayram dinlenecek ve eğlenilecek bir gündür. Kadınlar bayram için günler öncesinden çeşitli yiyecekler hazırlarken, erkekler de ocak, su, yol için gerekli olacak ihtiyaçları tedarik ederler.

Eskiden eşyalarını eşek veya katırlara yüklerlerken zamanla motorlu araçlarla sahile gidilmiştir. Dolmuşlarla veya yaya olarak “Deniz Bayramı”na hep birlikte eğlenerek gidilmiştir. İsteyen kendi özel arabasıyla gidebilir, ama hep birlikte topluca gitmenin keyfi bir başka olmuştur (KK-1, KK-5, KK-9).

Her sene sadece civar köydeki çobanlar değil, halk da her ayın 13’ünde sahile inip bir gece sahil kenarında konaklamaya başlarlar. Bayram günü olan 13 Ağustos’ta civar köylerden yediden yetmişe herkes, Akbük koylarına akın eder; kuşluk vakti erken saatlerde sahile gidilir, oturmak için en uygun yerler seçilir. Ne kadar erken gidilirse, yer bulmak o kadar kolay olur. Bayram günü çok kalabalık olacağı için, geç kalındığında yer bulmak da zorlaşır.

Sahile varanlar, kendilerine en uygun yerleri seçip hazırladıkları yiyecekleri çıkarırlar. Önce bir denize girip serinlenirler, sonrasında ziyafetler çekilir. Yakın veya uzak bütün köylüler bir araya gelerek bayram heyecanı yaşarlar. Bir arada yeme içme, eğlenme, sohbet etme fırsatı bulunur; sevdikleriyle buluşur, eğlenir, hoşça vakit geçirilir (KK-4).

Turizmin henüz gelişmediği (1980 öncesinde) zamanlarda yerli halk kendi aralarında Deniz Bayramı’nı kutlarlarken zamanla yabancılar da bayramlara katılmaya başlamışlardır. Akbük sahili, bir hayli uzun olmasına rağmen, bayram günü insanlar yine de buraya sığmazlar. Büyük sahilinin ilerisinde bulunan patika yoldan İtfaiye koyuna da gidilir. Biraz küçük olmasına rağmen, beğenilen güzel bir yerdir. Büyük sahil biraz taşlık olmasına rağmen, İtfaiye Koyu, tamamen kumluktur ve metrelerce gidildiğinde bile su seviyesi çok yükselmez. İnsanların birçoğu bu özelliklerinden dolayı orayı daha çok tercih ederler. İtfaiye Koyu kenarlarında ağaç altı bulunur, oturulup hasırlar, örtüler serilir, sandalyeler kurulur (KK-7, KK-8).

Yöre insanı, sadece o gece deniz suyunun bir şifa getireceğine inanır. Akbük koyuna yakın olan Zeytin Mahallesi’nden kaynak kişi: “Çok küçükken annesi ve komşularla beraber, eşeklerle katırlarla gittiklerini, “Deniz Bayramı” dediklerini, o zamanlarda sadece köylülerin bilip kutladıkları bir bayram olduğunu,” ifade etmiştir (KK-9).

2. Bayram Kutlamaları

Akbük koyu eskiden sadece yöre insanının bildiği bir yerdir, dereye gider gibi denize gidilir; konu komşu, hısım akraba çok güzel vakit geçirilmiştir. Az sayıda yabancı olur, insanlar kendi aralarında samimiyet içinde, kadınlar denize şalvarlarıyla girer, kimse de utanmaz, sıkılmazmış. Analar, nineler ağırları sızıları geçsin diye denize girerlermiş (KK-10).

Bayram buluşmalarında, sohbetler yapılır; yeme-içmeler olur, çeşitli yarış ve eğlencelerle kutlanır. Davul, zurna eşliğinde yörenin oyunları, zeybek, harmandalı gibi oyunlarla eğlenilir. Gece olunca deniz kenarında ateş yakılıp eğlencelere devam edilir (KK-9). Bu eğlencelere son zamanlarda

aşam olunca yöresel sanatçılar getirilir, hep birlikte sanatçılar dinlenilirmiş (KK-2).

Akşam ve gece saatlerinde gruplar oluşturulur, yüzme yarışları yapılır. Belli bir uzaklıktan yarışa başlanır, hedefe doğru yüzülür. Boğulma tehlikesine karşı cankurtaranlar hazır bekletilirmiş. Yüzme yarışları daha çok İtfaiye koyu ile büyük sahil arasında yapılmış.

Bağyaka köyünden bir kaynak kişi: Deniz Bayramı dendiğinde aklına daha çok yapılan yüzme yarışmalarının geldiğini ifade etmiştir. İtfaiye Koyu'nun oradan büyük sahile kadar durmadan yüzülürmüş (KK-4). Akbük deniz bayramında daha önce hiç denize girmemiş bebekler, çocuklar bu bayramda denizle tanışırlar. Babalar, dedeler, anneler yüzme bilmeyen çocuklarına yüzmeyi öğretirlermiş. Daha sonraki zamanlarda yüzme meselesi açılınca: "Tüm çocuklarıma, senin babana, amcana deniz bayramlarında yüzmeyi öğrettim," denirmiş (KK-4).

Bayramın en dikkate değer olan tarafı, 13 Ağustos gecesini 14'üne bağlayan gece deniz suyunun kısa bir süreliğine tatlanması inancıdır (KK-9). Bu tatlanmayı fark eden kişi tam bu esnada denize doğru bir dilekte bulunursa isteğinin kabul olacağına inanılır.

13 Ağustos'u 14 Ağustos'a bağlayan "Deniz Bayramı" kutlamalarının diğer sebepleri de deniz suyunun en sıcak olduğu gün olduğuna, beden ve ruh sağlığına fayda sağlayacağına inanılmasıdır.

Bazı kaynak kişilerin görüşleri şöyledir: "Deniz suyunun o gün tatlandığını söylerdi annem. Denize özellikle o gün girilirse sağlık için çok faydalı olduğunu söylerdi. Her uzva çeşitli faydalarının olduğu söylenirdi. Ağrıları hafiflettiği, yok ettiği, strese iyi geldiği gibi faydalarını sayarlardı" (KK-10).

Bir diğer kaynak kişi: "Deniz suyuna yılda bir defa girilir, bizler de bize en yakın deniz kenarı olan Akbük'ü bu bayramda değerlendirirdik. Denize girdikten sonra vücudumdaki ağrılar yok olurdu, baş ağrım hafiflerdi" (KK-9).

Balıkçılık yapanlar, "Akbük Deniz Bayramı'nın dedelerinden beri yapıldığını, her Ağustos'un 13'ünün gece saat 24.00'den sonra deniz suyunun kısa bir süreliğine tatlandığını belirtmişlerdir.

Deniz Bayramı:

1. Deniz suyunun tuzlu sudan tatlı suya dönüşmesini fark edenlerin hemen bir dilekte bulunmaları,

2. Deniz suyunun o gün sıcak olduğu ve şifa verdiği,

3. İnsanlar gibi, hayvanların da denize sokulduğu ve hastalıklardan korunduğu bir gündür.

Bu bayram sadece insanların değil, bütün canlıların da bayramıdır. Özellikle çobanların bayramıdır. Kıran köyü muhtarı, o dönemde güdülen küçükbaş hayvanlarda görülen uyuz gibi hastalıklardan hayvanları arındırmak için 13 Ağustos'ta civar köylerdeki çobanların hayvanlarıyla beraber sahile indiklerini ve onları teker teker denize attıklarını, böylece var olan hastalıklarından kurtulduklarına inandıklarını ifade etmiştir.

Çobanlar da denize yakın bir konumdaki azmakta bulunan çamura girerlermiş. Eklem hastalıkları, romatizma ve cilt hastalıklarına iyi gelirmiş. Bu yüzden her sene aynı günde civar köylerden gelen insanlar bunu bir geleneğe dönüştürmüşlerdir (KK-5, KK-8).

İlk zamanlarda hayvanlardaki uyuz vb. hastalıkların geçmesi için, başlatılmış olan geleneğin zamanla insanların da sağlık, canlılık kazanmak için yapıldığını, çamura girdiklerinde şifa bulduklarını, ilerleyen zamanlarda buluşup geleneğin oluşmuş olduğunu belirtenler de olmuştur (KK-6, KK-6, KK-7).

3. Günümüzde Deniz Bayramı

Sarnıç köyü eski muhtarının verdiği bilgilere göre Akbük, Muğla'nın Menteşe ilçesine bağlı Sarnıç köyünün bir mahallesi olup doğal sit alanı olarak korunduğu için, yerleşim bölgesi olarak görülmemiştir. Sarnıç köyünün sakinlerinin geçim kaynakları, hayvancılık, zeytincilik, balcılık ve balıkçılıktır. Köylüler, kışın hayvanlarını aşırı soğuklardan korumak için Akbük'e götürür, yazın da tekrar yayla olarak adlandırdıkları köylerine göç ederlermiş (KK-4).

Kaynak kişiler, eskiden Akbük'ü ve Deniz Bayramını sadece yöre halkının bildiğini, akrabaların, komşu köylerdeki tanıdıkların bu bayramda buluşup eğlendiklerini belirtmişlerdir. Günümüzde ise Türkiye'nin dört bir yanından insanlar Akbük koyuna akın etmektedirler. Pek çok şeyin değişimiyle yöre halkının çoğu artık koya ve Bayrama gidememektedir (KK-1, KK-8).

Deniz Bayramlarında, gece oldukça sıcak olduğu, denize girildiği, çok kalabalık olduğu için, dikkatsizlik, alkol kullanımı vs. gibi sebeplerle deniz bayramında mutlaka boğulmaların yaşandığı, hayatlarını kaybedenlerin olduğu ifade edilmiştir. Bu sebeple bu tarihte özellikle sıkı güvenlik önlemleri alınmıştır. Her adım başında jandarmalar güvenliği sağlamak için bulunuyormuş. Boğulma ihtimallerine karşı can kurtarma ekipleri hazır hâlde beklemekteymiş.

Eskiden Deniz Bayramı başkaları tarafından pek bilinmezken zaman içinde turizmin ve haberleşmenin çeşitlenmesiyle Türkiye'nin dört bir

yanından gezicilerin ve turistlerin uğrak yerlerinden biri olmuştur (KK- 6, KK-7).

Akbük'ün Akyaka'ya (25 km) yakın olması nedeniyle Akyaka koyuna gelen yerli ve yabancı turistlerin de uğrak koylarından bir hâline gelmiştir. Akyaka'dan saatlik, günübirlik turlar düzenlenmekte, turistler Akyaka'dan Akbük koyuna uğramadan dönmemektedirler. Bu sebeptendir ki Akbük koyu, eskiden sadece yöre halkı tarafından bilinirken günümüzde bu sakinliğini yitirmiştir (KK-6, KK-9).

2019'dan sonra etkisini gösteren korona virüs salgını sebebiyle insanlar kalabalık ortamlardan uzaklaşmak zorunda kalmışlardır. Sessiz sakin yerlere doğru akın etmekteyken Akbük de onlar için uygun mekânlardan biri olmuş, insanların bu dönemde daha çok ilgisini çekmiştir. Bugün Akbük çevresine yakın birçok köylere/mahallelere büyük şehirlerden pek çok insan gelmekte, arsa almakta, ev yaptırıp bu yöreye yerleşmektedir (KK-5, KK-6).

Zamanla aşırı alkol tüketiminden dolayı yaşanan kavga ve ölümler, geleneğin zayıflamasına sebep olmuştur. Yakın zamana kadar canlı bir şekilde kutlanan Deniz Bayramı zamanla tavsamaya başlamıştır (KK-5).

4. İncelemeler

Denize girmek ve 14 Ağustos gecesinin ilk dakikalarında deniz suyunun tatlanması üzerine, denize yönelerek dilek tutmanın Türk kültürü içinde başka bir örneği görülmez. Sahil bölgelerde Hıdırellez günü deniz ve su kenarlarında yazılan dileklerin bir şişe veya yaprak üzerinde suya bırakıldığı bilinmektedir. Bayram, doğrudan denizle ilgili kutlamalar olup yörenin eski sakinlerinden/komşularından etkilenilmiş, kültürlerarası geçişlerin yaşandığı bir uygulamadır.

Türk kültür dairesinde İslam öncesine kadar giden inanç ve uygulamalar, denizle ilgili değil, su kültürüyle ilgilidir. Su kültürüyle ilgili bilgilere sahip Türklerin denizle uyumlulaştırması zor olmamıştır. Mesela Kurban Bayramının ilk günleri sabahın erken saatlerinde çeşmeden alınan suyun zemzem suyu olacağına inanılmaktadır. Bu su kutsal sayıldığı için ağır hastalara içirilir, gelen misafirlere ikram edilir ve bu suyla kurban kanı yıkanır (KK-9, KK-10). Milas'ta, Ula'da ve Fethiye'de, zemzem suyuyla abdest alınır ve kurbanlığa da içirilir; uygulamalar devam ettirilmektedir (KK-6, KK-11). Marmaris gibi kıyısı olan beldelerde özellikle Hıdırellez günü, tutulan dilekler denize veya akar suya bırakılır (KK-3).

Denizle ilgili inanç ve uygulamaların, geçmiş zamanlarda iyi komşuluk içinde kültür paylaşımları çerçevesinde yürütülmüş olduğu anlaşılmaktadır. Kültürlerarası geçişler arasında denizle ilgili olarak yörenin gayrimüslim sakinlerinden kalan “deniz kızı” efsaneleri, günümüz denizci kadınları tarafından anlatılmaktadır. Bu inançlar Doğu Anadolu'da anlatılan çatallı iğne

ile alkarısını tutsak etme öykülerinin bir benzeridir (Fedakar ve Derdiçok, 2016: 95).

Bölgedeki köyler Yörük kökenlidir. Yörükler denizle ilgili geleneklere sahip değildirler. Muğla ili ağırlıklı olarak Yörük kökenlilerden oluşmaktadır (Akça, 2013: 36-43). Denizcilik terimleri ve deniz ürünlerinin adlarından hareketle denizle ilgili bilgilerin Anadolu'ya geldikten sonra öğrenildiği söylenebilir. Türklerin denizden uzak, daha çok yaylalara yerleştikleri, kıyılardan sivrisinek yüzünden uzak durdukları, yöre halkı tarafından anlatılagelmektedir. Muğla'da yaylak ve kışlak yaşama biçimi azalmış olsa da Fethiye ve köylerinde canlılığını korumaktadır. Kıyıların kızlara, yayla tarafının erkek çocuklarına miras bırakıldığı, Turgut Özal sonrası turizmle birlikte yaşanan kıyıların değerlenmesiyle damatların varlıklı olduğu, Akdeniz'den Ege kıyılarına dek 1980'li yıllarda yaşanan bir gerçekliktir.

Muğla'da yakın zamanlara kadar balık pişirmenin bilinmediği, balığı pişirmeden önce sabunla yıkandığı, Muğlalıların bellekleri arasında yer almaktadır. Yörük ahalinin veya bölge sakinlerinin balık ve deniz ürünleri ile ilgisi yakın zamanlarda gerçekleşmiştir.

Balık isimleri ise hem Türkçedeki genel kullanımı hem de yerel kullanımı ile karşımıza çıkmaktadır. Yöredeki 46 balık isminden 29'u Türkçedeki genel kullanım (dülger, bakalyaro, barbunya gibi) 17'si ise yerel kullanıma (peygamber balığı, berlam, barbun gibi) aittir (Derdiçok, 2015: 55-56).

Menteşe ilçesi silikyeradları üzerine yapılan çalışmada eski gayrimüslim komşularının izlerine rastlanır. Papazla başlayan yer adları, gavur ifadeleri ile tanımlanan silikyeradları kullanılmaktadır (Yorulmaz Kahve, 2018: 220-221). Bu çalışmadan yer adlandırmaları içinde Akbük'e yakın olan "Denizoba" köy adının dışında denizle ilgili bir adlandırma görülmez. Deniz kıyısındaki koylara Türkçe "bük" denir. Bük adlandırması sadece deniz koylarını değil, tarla, akarsular için de yapılır. Denizle ilgili olanlardan birkaç örnek verilecek olunursa: Akbük, Bekirbükü, Çaybükü, Ördekbükü vb. (Yorulmaz Kahve, 2018: 89) gibi adlandırmalar sayılabilir.

Tanzimat döneminde Adana Yörüklerine ferman gönderen padişah, onların yaylalardan inip düz ovalara yerleşmelerini, tarımla uğraşmalarını, ırgatlık yapmalarını istediğinde, Dadaloğlu'nun meşhur dizesindeki isyanı günümüzde de çok iyi bilinir: "Ferman Padişahınsa dağlar bizimdir," diyerek yerleşikliğe ve deniz kenarlarındaki iskâna, başkalarının emrinde çalışmaya isyan etmiştir. Yörük töresinde başkasının işinde değil, kendi işinde çalışmak esastır (Özdemir, 2007: 41-82).

Muğla'daki konar-göçer yaşam Çukurova'dan çok farklı değildir. Muğla'da açık tenli olan Yörükler sivrisinek yüzünden kıyıda tarım

işlerinde çalışamaz. Mersin’de olduğu gibi, Muğla Dalaman’da Hidiv Abbas Paşa Mısır’dan gelen siyah tenli Sudanlı köleleri istihdam etmiştir. Sıcak iklim koşullarına alışık olanlar (Muğla’da Hidiv’den bozma “Vidividi” olarak anılırlar) pamuk ve diğer tarım işleriyle iştiğal etmişlerdir (Türkeş, 1973: 53-54).

4.1. Benzer Bayramlar ve Kutlamalar

Akbük Deniz Bayramı Ege ve Akdeniz’de kutlanan tek deniz bayramıdır. Ege’de doğrudan denizle ilgili kutlanan başka bayram yoktur. Şenlik ve festivaller, sonradan oluşmuş sanal kutlamalar olup Akbük Deniz Bayramı geleneği yüzyıllardan beri süregelen hasat sonrası yapılan doğal bir bayramdır.

Bölgede kutlanan sanal bayram ve festivallerden bazıları şunlardır: Sığacık / İzmir’de kutlanan “Sığacık Balık Bayramı,” Sığacık Su Ürünleri Kooperatifi tarafından senede bir defa yapılır. Bayrama gelen herkese balık ekmek dağıtılır (Derdiçok 2015: 61).

Foça Balıkçı Festivali üç gün sürmektedir. Misina bağlama, motor, tekne yarışları yapılır. Mangalda balık pişirilir. Yağlı kazık güreşleri, balık avlama yarışmaları, su sporları, yüzme yarışları, ördek kapmaca, su topu maçları yapılır. En çok balık avlayana hediyeler verilir. Eskiden bisiklet, buzdolabı, televizyon gibi şeyler hediye edilirken günümüzde bu ödüller yerini 5 litrelik mazota bırakmıştır.

Urla Özbek Köyü Deniz ve Deniz Ürünleri Şenliği: Açılış töreninden sonra deniz temizliği ve yelken yarışları yapıp saat 12.00’da mezat düzenlenir. Daha sonra bedava balık-ekmek dağıtımı olur. Zamanla kadınlar tarafından balıktan yapılmış çeşitli yemekler satışa sunulmuştur. Kadın balıkçılar, bu şenliklerde balık ve diğer deniz ürünlerini pişirip satmaktadırlar (Derdiçok, 2015: 61).

Ege dışındaki çeşitli şenlikler ve kutlamalar genellikle hasat sonrasında. Türkiye genelinde tarla sürme ve tohum ekme, ekin biçme, harman kaldırma, ekincilik hasat toplama törenleri, kimi zaman bayram niteliği taşımaz. Bağ bahçe, yayla geleneği içinde hasat sonu şenlikler yapılır. Yumurta yarışı, çuval yarışı, eşek koşuları yarışmaları olur. Davullar zurnalar, gösteri ve eğlencelerle neşe içinde bir gün geçirilir. Söğüt Şenlikleri Ertuğrul Gazi türbesi yanında eylül ayında gerçekleştirilir.

Side/Antalya’da “Nar Bayramı” kutlanır. Narı olgunlaşmadan toplamak günah satılır. Side adının “nar” anlamına geldiğini bilmeyen köylüler bu bayramı kutlamaktadırlar. Side adı, geleneğin kültürlerarasılığına ve uzak geçmişine işaret etmektedir.

Türkiye’nin farklı bölgelerinde çeşitli şenlikler yapılır. Şavşat’ta “Pancar Eğlenceleri”, Tirebolu Çepni köylerinde üç gün süren “Ot Göçü” tarla

işleri bitince gerçekleştirilir. Giresun “Fındık Bayramı, Malatya “Kayısı Şenlikleri,” Mut Kayısı Bayramı,” Kemalpaşa /İzmir “Kiraz Bayramı” bu tören ve bayramlardan bazılarıdır. Her birinin ortak özelliği hasat sonrası kutlamalar olmasıdır (Boratav, 1984: 216-217).

4.2. Eski Ağustos ve Halk Takvimi

Halk arasında 14 Ağustos için “eski ağustos” ifadesi kullanılmaktadır. Eski takvime göre, Deniz Bayramı 13 Ağustos’ta başlar ve 14 Ağustos’ta biter. Bayram, günün ilk dakikalarında gece saat 24.00’dan sonra da devam eder. Gece yarısında suyun tatlandığını fark edenler, denize doğru dilek tutup karşılık beklerler. Bu dakikalar hem eski takvimin ilk dakikalarıdır hem de suyun tatlandığı mucizevi anlardır. Böylece 14 Ağustos iki işleve sahip olur.

14 Ağustos “yeni aya” geçiş takvimidir ve son yazın başlangıcıdır. Rumî takvim Tanzimat döneminde Hicri takvim yerine kabul edilmiştir. Cumhuriyet dönemi kabul edilen Miladî takvim öncesi kullanılan Rumî takvimde mart birinci, ağustos altıncı aydır ve ayların ilk günü ayın 14’ünde başlar. Ay birinde değil, on dördünde başlar. Halk arasında eski ağustos ifadesi Rumî takvimle örtüşmektedir. 14 Ağustos Rumi takvimde, ayın ilk günüdür. “Eski Ağustos” ifadesi, geleneği Tanzimat dönemine, 1800’lü yılların ortalarına kadar götürmektedir¹. Buradan hareketle Deniz Bayramı en az birkaç yüzyıl geriye götürülebilir.

14 Ağustos gerçek anlamda önemli bir tabiat takvimidir. 14 Ağustos yaz sonudur. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan kırsal bölgenin insanları için, sonbaharın başlangıcıdır. 14 Ağustos, halk takviminin mevsim geçişleri üzerinden gerçekleştirildiği bayram zamanıdır. Halk arasında “yeni ay”: ayın 14’ünde ayın yarı dolmasından dolunayın sonuna dek olan zamana; “eski ay”: hilalden 13’ü (yarım ay) arasındaki zaman aralığını ifade eder. İlk ekim-dikim işleri yapılırken özellikle yeni ayda yapılmasına özen gösterilir. Eski ayda asla ekim-dikim işleri başlatılmaz. Sebebi ise önce tohum veya fidanların toprağa kök salıp yerleşmeleri, sonra suyun yürümesi gerektiği içindir. Miladi olarak ayın “on dördü” Rumî olarak ayın “biri” ve “Eski Ağustos” ifadeleri tarım, bağ-bahçe işlerinin başlanması için önemli bir tarihtir².

Gelgit (med-cezir) olayı ay yerküre etrafında dönerken dünyanın bir yüzü aya bakar. Ay yakın yerdeki suları çekim alanına alır, Ay dolunay olunca çekim gücü artar, hilalde azalır. Böylece eski ayda su yükselir ve yeni ayda alçalır. Gelgit olayı coğrafyacılar göre, büyük denizlerde ve okyanuslarda

¹ Hicri ve Rumi takvimler arasında (yani Kameri/Ay ve Şemsi/Güneş aylar) 11 gün, Rumi ve Miladi takvim arasında 13 gün fark vardır. 26 Aralık 1925’te T.C. Miladi takvimi kabul eder. 1983 yılında 1 Mart mali yılbaşı olarak sürmüştür. Miladî takvimin kökeni Jül Sezar dek gitmektedir. XIII. Gregoryen 1582 de Miladi takvime son şeklini vermiştir.

² Çin kaynaklarında Türklerin yağmaya ve talana dolunay zamanında çıktıkları bilgisi yer almaktadır (Liu, 2006: 63, 165).

gözükür. Halk bilgisine göre, karada yer altı sularının bitki köküne yürümesi de aya bağlıdır. Bu yüzden eski ayda ekim dikim işleri yapılmaz. Yeni ayda, yani 14'ünden sonra, yapılmasına dikkat edilir. Ekim-dikim işleri de yeni ayda yapılır ki, tohum veya fideler ilk günlerde toprağa uyum sağlasın, eski ayda ise tohuma ve fidelere su yürümeye başlasın. Yörede “suyu yürüdü” terimi belli yaşa kadar olgunlaşan ve buluş çağına ermiş olan gençler için de kullanılır.

Ayın 14'ü üzerinden çeşitli benzetmeler yapılır. Olgun ve güzel olanlar için türkülerde ay üzerinden “ayın on dördü gibi” benzetmeler kullanılır. Ayın 14'ünde doğan erkek çocuklara Bedir, kız çocuklara Bedriye adı verilir. Ay yarımından fazla olmaya, dolunay oluşmaya başladığında uğurlu sayılır. Ekin ve sebzeler bugünlerde ekilir ve bereketli olur. Ay hareketlerinin sadece okyanus ve denizlerde değil, yeraltı sularının hareketini de aynı düzen içinde götürdüğü burada ilk kez tarafımızdan iddia edilmektedir.

Ay'a bağlı uygulamalar insanlığın ilk çağlarından beri ve dünyanın hemen her tarafında karşımıza çıkmaktadır (Boorstin, 1996: 4-12). Eski çağlarda Ay tanrısı aynı zamanda su tanrısıdır. Ayın etkisiyle ay sularla bağdaşır. Tufanın Ay'ın olmadığı üç günde gerçekleştiğine inanılır. Günümüz Avrupa çiftçileri bile ekin işlerini yeni ay zamanında yaparlar (Eliade, 2003: 170).

Ay döngüsel olarak ölür ve yeniden doğar; insanlıkla ve dünyayla bağları etkilidir. Doğal olarak kozmik düzenin ritmini mükemmel şekilde temsil eder. Sularla, yağmurla, bitkilerin bereketi onun etrafında döner (Eliade 2003: 167). Bitkilerin yeşerip olgunlaşmasını, hasat oluşunu temsil etmektedir. Ay bu yönüyle ebedi dönüşü ve yeniden doğuşu temsil etmektedir. Boynuz ve boğa ayı ve bereketi simgeler (Eliade, 1994: 71).

Ay muskalarda inci, deniz kabuğu (kadının suyla birlikte olduğu anlamı taşır) ayı ve suyu birlikte simgeler. Güç, bereket, çoğalma, doğurganlık; bitkiler için ay-su-bitki üçlüsü yeniden doğuşu temsil eder. Her şey birbirine bağlıdır (Eliade, 2003: 169).

Hesiodos “İşler ve Günler” adlı eserinde bayramları mevsimlik olaylara bağlar. İlkbaharda gelen göçmen kuşların sonbaharda gidişleri bağlamında bayramların ve kutlamaların yapıldığını anlatır. İlk yazda özelde turlar, kırlangıçlar genelde göçmen kuşlar nasıl gelip yaşamlarını sürdürüyorlarsa, Hesiodos'un verdiği bilgilere göre, guguk kuşu ötüncü insanların yüzü güler; yağmurlar yağmaya, tarıma elverişli bir hâle gelmeye başlar. Son yazda da göçmen kuşlar geri dönerler (2020: 204-205). Muğla'da eski Ağustos'ta leyleklerin bölgeyi terk ettikleri günümüzde de gözlenmektedir. 9 Mart / 14 Mart'ta bölgeye gelen göçmen leyleklerin Eski Ağustos'ta Girdev Yaylası / Elmalı'da gidişleri izlenmektedir (URL-1)

Ağaçların yılda iki halka ile genişleyip büyüdüğü; ilkbaharda ak, sonbaharda esmer bir halka oluşturdukları bilinmektedir. Yıl ağaçların yeni halkalarla büyümesi bağlamında da ikiye ayrılır. Ağacın kesilme zamanı da aya bağlıdır. Kesme ve işleme zamanı ilk güzdür. Ağaç kesme işi kesinlikle yeni ayda yapılmalıdır.

Antik dönemde Dionysos, şarap, zevk ve sarhoşluk tanrısı olması yanında bitki ve bereket tanrısıdır. Ağaçların da koruyucusudur. Büyümeleri için ona dua edilir. Ölüp dirilen tanrılardan biridir. Dionysos boğa şeklinde düşünülür. Yılda adına 4 bayram kutlanır (Pişkin, 2007: 23-27). İlk güzde, Sirius yıldızı gözüktür, ağaçlar yaprak döker, bitkiler sararıp solar, insanlar için bile ölüm dönemidir. Baltanın kestiği ağaç bu dönemde daha az kurtlanır, çünkü yaprağını dökmüş, büyümesi durmuştur. İlkyazda ise tam tersi bir durum vardır ve ağaçlar bu dönemde kesilmez, kesilse de kurtlanır. Verim alınmaz. Oysa son güzde ve ilk ayda kesilen ağaçlardan iyi kereste olur. Ev yapımına en uygun ağaç bu dönemde kesilen ağaçlardır. Mesela meşe ağacının sıkı dokusu yüzünden kabuğundan kolay kolay kurt giremez. İşlemeye en uygun zaman yapraklarını döktüğü ve suyunu çekmeye başladığı zamandır (Hesiodos, 2020: 202-203).

Antik dönemde ayla ilgili inançlar, ay etrafındaki uygulamalar akılcıdır. Ayın 11 ve 12. günleri dolunaya yakın bir parlaklık oluşur. Bu günlerde iş yapmak, yaz aylarında koyun kırmak, ağaç kesmek, ekin biçmek uğurlu sayılır. Ayın ortasında 6. gün ay ışığı görülmediği zaman iş yapılmaz, uğursuz sayılır. Anadolu'da aysız tohum ekilmez, tarla biçilmez, ağaç kesilmez. O ağaç kesilirse onmaz. Tavuk kuluçkaya aysız zamanda oturtulmaz. İnanışa göre yarımaydan yani ayın 14'ü öncesi doğan çocuklar güzel olmazlar; onların mutsuz, 14'ünden sonra doğanların güzel, parlak olacıklarına inanılır (Hesiodos, 2020: 210-211).

Hesiodos'un anlattığı bilgiler, günümüzde mevsime ve aya bağlı olarak devam etmektedir. Ay Muğla'da halk takvimine göre ekip-biçme, tarla, bağ bahçe işlerinin yapılmasına dikkat edilir. Bu yüzden kalıp bilgiler günümüze kadar aktarılmıştır: Aysız ekin ekilmez, aysız tütün dikilmez, aysız domates, biber, patlıcan, soğan sarımsak dikilmez; aysız fidan dikilmez, aysız ekin biçilmez; aysız ağaç kesilmez, aysız ağaç aşılınmaz, aybaşlarında misafirliğe gidilmez, aysız kuluçkaya yatırılmaz, aysız yaylaya çıkıp yayladan inilmez.

Düğünlerin ayın dolunay vaktinde yapılmasına dikkat edilir. Uğurlu sayılır. Çiftlerin mutlu ve huzurlu olacağına inanılır. Bağyaka köyü dahil pek çok köyde ayın olmadığı zaman hayırlı sayılmaz (Eşmeli, 2008: 195-208).

Antik dönemdeki mevsim ve doğayla ilgili bayramlar günümüzde devam etmektedir. Doğanın döngüsü, kendi iş zamanı halk arasında iyi bilinir ve sonraki kuşaklar bu mevsimlerde aya bağlı olan işleri uygulamalı olarak öğrenir ve tarım geleneğini devam ettirir. Mevsimlerin dönüşümü, yağmur ve

rüzgâr dâhil tarımla ilgili işlerin kendi içinde işleyen bir halk takvimi canlılığını korumaktadır.

Antik dönemden günümüze intikal eden bilgi, doğayla iç içe yaşayanların birikimleri söz konusudur. Tarım sonu bayram kutlamaları, aya bağlı takvim bilgileri ortaktır. Geleneksel ve kültürel birikimler paylaşılır, bayramlarla birlikte kutlanır.

4.3. Doğaya Bağlı Bayramların Tarihi ve Karşılaştırmaları

Antik Roma'da tatil günleri tanrılara, iş günleri kişiye veya kamuya aittir. Bayramlar: “özel bayramlar” (feriae priuate) ve “halk bayramları” (feriae publica) olarak ikiye ayrılmıştır. Halk bayramları sabit ve değişkendir. Temmuz ve Ağustos aylarında tarım ve doğayla ilgili tören ve bayramlar yapılır: Lukaria (19 ve 21 Temmuz), Neptunalia (23 Temmuz), Furrinalia (25 Temmuz), Portunalia (17 Ağustos), Consualia (21 Ağustos), Volcanalia (23 Ağustos), Opiconsiuia (25 Ağustos), Voltunalia (27 Ağustos) bayramları sayılabilir (Bonney, 2000: 116). Bu bayram tarihlerinin son yaz döneminde yoğunlaştığı görülmektedir. Ağustos ayı Jülyen takviminde “Augustus” olarak geçer. Makedon takvimindeki karşılığı Daisios'tur (Kaya, 2009: 19).

Göktürklerde ve Çinlilerde 12 hayvanlı takvim kullanılmıştır. 12 hayvanlı takvimde yıl resmen ayın 14'üncü günü başlar. Mevsimler: Çiçeklik, Sıcak (İsig), Yağmurlu (Yağmurlıg), Güz (Küz) ve Soğuk (Tumlıg), Karlık (Buzlık) olarak altıya ayrılır. Kutadgu Bilig'de Zodyak aylar mart ile başlar. 1. Kozı (kuzu), 2. Ud (öküz), başlayıp 6. Ay “Buğday” ayı ile devam eder. Ağustos ayı “buğday” ile ifade edilir (Esin, 2001:106-107). Orta Asya'da tarım dönemini işaret eden “buğday ayı” insanoğlunun dünyanın her yerinde mevsimlere, toprağa ne denli bağlı olduğunu göstermektedir.

Tanzimat'tan sonra Cumhuriyetle birlikte takvimin tekrar değiştiğini belirtmiştik. 12 ay içinde sadece 4 ay adının Türkçe olduğu görülür. Bunlar: ekim, kasım, aralık ve ocak aylarıdır. Şubat (Akatça), Mart (Latince), Nisan/Nisag (Sümerce), Mayıs (Latince Hermes'in annesi Maya'dan), Haziran (Aramice), Temmuz/Dumazi (Sümerce), Ağustos (Latince), Eylül (Akadça)'dır (Çığ, 2018: 219). Türkiye Cumhuriyetinden kullanılmakta olan takvim aslında iç içe ve art arda yaşanmış Anadolu uygarlıklarının bir özeti gibidir. Ay adlandırmaları Anadolu'da geçmiş zaman uygarlıklarını içine alan kültürlerarası bir takvimle karşımızda durmaktadır. Ay adlarının verilmesinde “kurucu akıl” bilinçli bir tercih yapmış, Anadolu'da nice uygarlıkların yaşamış olduğu hatırlatılmıştır³.

Bilindiği üzere, Anadolu dünyanın en eski yerleşim merkezlerinden biridir. Pek çok uygarlıkların kurulduğu, farklı kültürlerin bir arada yaşadığı derin bir birikimi içinde barındıran coğrafyadır. Anadolu uygarlığın beşiği

³ Benzer durumlar, Etibank ve Sümerbank adlarının verilmesiyle de ilgilidir.

olarak bilinir. Uzak geçmişten yakın döneme intikal eden ve kültürlerarası geçişin yaşandığı bir merkezdir. Akbük Deniz Bayramı da kültürlerarasılığa işaret eden bayramlardan biridir.

Doğaya bağlı bayramların sayılarının çok olduğunu, bunların daha çok ilkbaharda ve sonbaharda yoğunlaştığı bilinmektedir. Anadolu'da 170 civarında Hitit Bayramından söz edilir. Hadauri Bayramı ilk ve son baharda kutlanmıştır (Balcioğlu, 1990: 5-10).

Antik dönemde Dionysos Bayramı genel bir adlandırma olup ilkbahar bayramları dışında, sonbahar ve kışın da kutlanmış olan bayramlardandır (Yücel, 2015: 151-164). Dionysos kültü, Roma İmparatorluğu döneminde Anadolu'da bolluk bereketin arttığı müzik, oyunların, dansın dâhil olduğu doğa tanrısına dayandırılmıştır. Hıristiyanlığa dâhil olan Dionysiac kültü VI. yüzyılın sonunda Constantinapol Ortodox Kilisesince yasaklanmıştır. Buna rağmen, XIII. yüzyıl Bizans başkentinde kültün canlılığı hakkında şaibeler vardır.

İlkbahar bayramı için ejderhayı öldüren bir aziz öyküsü anlatılır. Çobanların, çiftçilerin, bitki örtüsünün azizi olarak bilinen Aziz George kültü ile iç içe geçer. Aziz George kültü Lidya'da, Kapadokya'da, Laodikya'da sahiplenilmiştir. Eski Hıristiyan kültürlerinden biri olup Mısır, Suriye ve Filistin'de İslamleştirilmiştir. Yeşil (The Green) Al-Khidr, Hızır-İlyas Peygamberlere kadar götürülür (Meriç, 2017: 213-216). Kültürlerarası geçiş bakımından ilkbahara denk gelen bu tür bayramların doğal olarak sonbaharda benzerlik göstermesi kaçınılmazdır.

Antik dönemde Poseidon tanrılar arasında denizi simgeleyen tanrıdır. Denizlerin mutlak tanrısı sayılır. Homeros Destanlarında önemli bir yeri vardır. Hint-Avrupa dillerinde denizlerin efendisi anlamına gelir. Poseidon, Odysseus'un İthaka'ya dönmesi aşamalarında ona çeşitli engeller çıkarmıştır. Truva Savaşı'nda gâh Spartalıları, gâh Truvalıları tutmuştur. Poseidon'un yakınları veya onun destek olduğu kişiler, yalvarır yakarmaz onları dinler ve dileklerini anında şaşmadan yerine getirir (Homeros, 2020: 259-260; Comte, 1991: 164-165).

Halikarnas Balıkçısının Bodrum yaşamıyla Antik dönem arasında bağlar kurduğu öykülerinde, Poseidon ölçüsüz ve amansız deniz Tanrısı olarak aslına uygun şekilde anlatır. Doğa olaylarının, dalgaların ve fırtınaların efendisidir. Gemicilerin kazasız belasız karaya çıkmalarını engellemeye çalışır. Poseidon öncesi "Deniz İhtiyarları" denen eski tanrılar bu engelleri oluşturmuşlardır. "Deniz İhtiyarları" gemilere dost değildir. Fırtınalarla, kayalara, limanlara, adalara, kayıkların ve gemilerin yanaşmaması için bekçilik yaptıklarına inanılır. Denizde fırtına sonrası "diyet istenmesi" inancı Halikarnas Balıkçısı'nın romanlarında işlenir. İnsanların canlarına karşılık bir bedel ödemesi beklenir. Tarih ve efsane iç içe yürür.

Poseidon öncesi dönemin Tanrıçaları arasında Nereun Kızları'nın varlığı söz konusudur. Onlar denizlerin kurtarıcısı olarak kabul edilir. Denizlerde Poseidon'un tekleşmesi uygarlığın ilerlemesi, denize dair korkuların keşfedilmesi anlamına gelir. Poseidon'un iki oğlu vardır. Eolos rüzgârdan sorumludur, salıverir veya tutar. Tritoa denizcilere aracılık eder, cezalandırır veya yardım eder (Arseven, 2021: 705-720).

Antik dönem anlatı ve inançlarının önemli bir kısmı bölgede devam etmektedir. Marmaris Sarı Ana'ya bağlanan ve gemicilerin zor durumda kaldıklarında “Yetiş ya Sarı Ana!” çağrıları, önceki kültürlerin İslamlaşan yerel formudur. Benzer şekilde Fethiye'deki gemicilerin zor durumda kaldıklarında: “Yetiş ya Çengerli Osman Efendi!” diye imdat diledikleri ve Osman Efendi'nin de yardıma gelip gemicileri zor durumdan kurtardığı anlatılmaktadır. Benzer efsaneler Türkiye'nin farklı illerinde anlatılmaktadır ve ata kültürüne işaret etmektedir (Önal, 2013: 237, 246-247). Kur'an'da denizde rüzgârı da fırtınayı da verenin Allah olduğu, fırtına sonrası insanların kurtulurlarsa şükredecekleri, andını fırtına sonrası unutup taşkınlık yaptıkları yazmaktadır (Furkan/53). Çok tanrılı dönem bilgileriyle tek tanrılı dönem bilgilerinin zamanla birbirine karıştırıldığı görülmektedir.

Rum denizcilerin zor durumda kaldıklarında benzer dileklerde buldukları bilinmektedir. Poseidon'un konumunu elde elmiş olan Aziz Nikolas'tan Rum denizciler yardım dilenmiştir. Zamanla aziz adları baba adlarına dönüşerek yardım dilemeler gerçekleşmiştir. Kültürlerarası geçişler, özellikle zor durumda olduğu zamanlarda gerçekleşmiştir (Hasluck, 2000: 67-84; 273-280).

Muğla'nın eski coğrafi adı Kaira'dır. Karia Bölgesi festivallerinden türemiş olan 18 ay ismi vardır. “Thargelia” ayında Apollon onuruna hasat öncesi kutlamalar yapılır (Kaya, 2009: 17). Karia Bölgesi Dor dünyasında MÖ 5. Yüzyılda Karneia festivali yapılır, kesin tarih verilmemekle birlikte yaz sonu kutlamalarındandır. Müzik ve dans öne çıkar. Koşu yarışmaları, koşucuların yünlerle donanmış olmaları bereket festivalini çağırıştırır. Üzüm salkımları görülür. Festival boyunca savaş yasaktır. Keremos festivali boğaların dâhil olduğu bir festivaldir (Kaya, 2009: 53, 65). Bu bayram sonbahar bayramlarından biri olarak kabul edilebilir. Ayaklarına yün bağlayan yarışmacılar, koyunların kırkım sonrası zamanına işaret eder. Boğa ile ilgili uygulamalar günümüzde Muğla'nın çeşitli beldelerinde “boğa güreşleri” şenlik ortamında gerçekleştirilmektedir.

Karia bayramları Labranda, Stratonikea ve Lagina'ya dek uzanır. Buralar Muğla'nın önemli ören yerleri arasındadır. Karia döneminde kortej eşliğinde kutsal tapınma merkezlerine gidilir. Özellikle hasat zamanı kutlamalar 5 gün sürer; müzik ve tiyatro yarışmaları öne çıkar. Milas yakınlarındaki Sinuri mabedinde büyük bayram kutlamaları yapılmış,

özellikle boğalar kurban edilmiştir (Küçükkeren, t.y.: 30-31). Milas ilçesini Muğla yönünden yaklaşık 10 km tepeden gören mevkide “Boğa Dede” yatırından söz edilmekte, kurban olarak boğa kesildiği halk arasında anlatılmaktadır. Kültürlerarası geçişlerin özellikle kutsal mekânlarda yaşandığı, kutsal atfedilen mezarların etrafında eren veya azizler hakkında birbirine benzer efsanelerin anlatıldığı bir kültür etkileşimi de söz konusudur. Marmaris’in Turgut mahallesinde yıllarca Çal Baba olarak bilinen ve dilek ve dualarda bulunulan türbenin Roma dönemi gladyatörlerinden Diagoras’a ait piramit bir mezar olduğu anlaşılmıştır (URL-2). Anadolu ve Balkanlarda benzer kültürlerarası geçişlerle ilgili zengin bir külliyat mevcuttur (Hasluck, 2000: 58-66).

Eski Türklerde bayramların ağırlıklı olarak ilkbahar ve sonbaharda doğaya bağlı olduğunu biliyoruz. Hunlar yılın beşinci ve sekizinci ayları orman etrafında ruhlara kurban sunmak için toplanıp güne ve aya tapınmışlardır (Eberhard, 1996: 76; İnan, 1995: 6). Hunlarda ilkbahar bayramına “Örüs Sara” (Sürekli otlamaya çıkarma ay), güz bayramına “Sağan Sara” (ak ay) denmiş ve bayram 28 Ağustos’ta kutlanılmıştır (İnan, 1995: 2-3, 97).

Sonbahar bayramı bütün dünyada ilkbahar gibi doğaya ve iklim koşullarına bağlı bir bayramdır. İnsanlık tarihi içinde her şeyin doğayla iç içe yürümesi ve bayramların bu mevsim dönüşümlerine bağlı olması evrensel bir olgudur.

Karia bölgesinde “Panamara Kutsal Alanı”nda üç festivalden söz edilir. Stratonikeia’nın 11 km güneyinde Akbük Koyuna yakın köylerden olan Bağyaka’da bunlar arasında yer alır. Bağyaka Deniz Bayramına katılan köylerden biridir. Panamareia festivalinin hangi ayda kutlandığı belli değildir. Rahibin daveti üzerine Stratonikeia’da kült heykel dolaştırılır, yollarda kokular dağıtılır, şarap ve zeytinyağı kutlamalarda yer alır (Kaya, 2009: 33). Bağyaka köyünün yeni Yörük sakinlerinin kutsal mekânları Bağyaka köyü dışında tepelik alanda açık bir ziyaret yeridir. Bu yatır etrafında ocaklar bulunur. Taş oturaklara et vb. yiyecek bırakılır (Önal, 2013: 258-263). Dağ kültü çerçevesinde benzer uygulamalar Köyceğiz’in Beyobası mahallesine bir saat mesafede Sandıraz Dağı zirvesinde her yıl düzenli olarak her ağustos ayının son perşembe günü Çiçek Baba yatır etrafında gerçekleştirilmektedir. İslamî bir renge büründürülmüş olan gelenek bir yanıla antik dönem kalıntısıdır, diğer yanıla Orta Asya dağ kültürünün devamıdır. İki kültürün buluştuğu en eski inançların doğaya bağlı yönleri, birbirine oldukça benzemektedir. Kutsal merkez simgeciliği benzerliği ve etkileşimi içinde kültürlerarası etkileşim bütün canlılığıyla günümüzde de devam ettirilmektedir (Önal, Daldın ve Karadağ, 2018: 1-15).

Benzer kutlamalar ağustos ayının ikinci perşembe günü Köyceğiz Ağla Yaylası'nda yapılmaktadır. Gelenek giderek unutulmuş olsa da günümüzde varlığını sürdürmektedir. Bu kutlamalar İslam ve Hıristiyanlık öncesindeki doğayla bağlı olarak en eski bayramlarla ve halk takvimiyle örtüşmektedir (Önal, 2003: 100-121).

Karia dönemi MÖ. V. yüzyılda yapılan kutlamalarda müzikten söz edilmiştir. Bu musiki aletleri arasında çifte flüt yaygın olarak kullanılmıştır. Kökeni Mısır ve Mezopotamya olan Marsyas efsanesinde yer alan flüt en sevilen enstrümanlar arasında yer almıştır. Bayram kutlamalarında en başarılı çifte flüt çalanlar, atletler seçilip ödüllendirilmiştir (Küçükkeren, t.y.: 30-31).

Hitit ve Antik dönem musiki aleti Deniz Bayramına gelen köylerin bazılarında üflenmeye devam etmektedir. Çifte flüte “Uyguncek” adı verilmekte, musiki aleti iki kısa ve ince düdükle çalınmaktadır. Uyguncek musiki aleti iki sipsinin birlikte çalınmasıdır. Biri uzun diğeri kısa olan üflemeli çalgı ince kamıştan yapılır. Bu üflemeli çalgı literatürün tek örneğidir, başka bölgelerde görülmez. Antik dönem üflemeli çalgısı komşularına intikal ederek dar bir bölgede varlığını sürdürmüştür. Kadın erkek fark etmeden “Deniz Bayramı”na gelen civar köylerde uyguncek musiki aleti üfleme devam edilmektedir.

Kültürlerarası geçişlerle bir zamanlar Deniz Bayramlarında da çalınan flütün uyguncek adıyla devam ettirilmesi kültür tarihi bakımından büyük önem taşımaktadır. Antik çağdaki çifte flüt sadece Muğla'da Deniz Bayramına katılan köylerde üflenmeye devam etmektedir. Kültürlerarası geçiş bağlamında çalınan bu enstrüman kültürlerin geçişkenliği adına önemli göstergelerden biridir.

Antik Dönem çift flüt çalgısı (Küçükkeren, t.y.: 32) ve Bağyaka köyünden uyguncek üfleyen S. Bulut.

Hititlerde üfleli çalgılar arasında çifte düdük bulunmaktadır (Ünal, 2003: 139).

Benzer bir duruma Burdur'da kartal kanadı düdüğünde rastlanılmıştır. Antik dönemde MÖ 5. yüzyıla ait flüt kemiği, kartal kanadından yapılmış. Bu düdük müzelik iken Burdur'da yeniden icra edilmeye başlanmıştır (Erkan, 2014: 430).

4.4. Eski Komşuluklar ve Kültürlerarasılık

Türkler denizden bu kadar uzak iken deniz bayramı kutlamalarını muhtemelen eski komşularından öğrenmiş olmalıydılar. 1923'te başlayıp 1924'te biten Göç Anlaşması ile gitmiş olan yörenin Rum/Hıristiyan sakinlerinin kutlamış oldukları bayrama komşuları da katılmıştır. Birlikte şifa bulmak, dileklerde bulunmak, hoşça vakit geçirmek adına bir bayram kutlanmıştır. Günümüzde unutulmakta olunan farklılıklarla bir arada yaşama kültürü, geçmişte şehirlerden köylere dek farklılıklarla bir arada nasıl yaşandığını "Deniz Bayramı" ortaya koymaktadır.

Müslim ve gayrimüslim Osmanlı ahalisinin birlikte, yan yana yaşadıkları, evliliklerde kız alışverişinden, çarşı pazar ve komşuluk işlerine kadar pek çok iyi ilişkilerin sürdürülmüş olduğunu, geçmişin hatıralarında ve Balkanlarda kalan Türk azınlıklarının yaşadıkları ortamlardan günümüze doğru pek çok örnek sayılabilir.

Mavri Mira hayallerine kapılan Rum ahalinin, en azından bir kısmı, eski komşuluk ve dostluk ilişkilerine zarar vermiştir. Osmanlı Devleti'nin zayıf düşmesi Yunanistan'ın hayalleri, siyasetin halk arasındaki doğal ilişkilere ne denli zarar verdiğini bizlere hatırlatmaktadır. İşgal hazırlıkları ve sonrası siyaset, komşular arasında değişen ve dönüşen düşünceler, birlikte yaşamı alt üst etmiştir. Buna rağmen bir arada yaşanmışlıklar unutulmamıştır. Bunlardan biri de Deniz Bayramı'dır.

Denizcilik tarihimiz hariç, deniz ürünlerinin ve denizle ilgili ritüellerin halk arasında karşılığı yoktur. Anadolu'ya gelen dört taife arasında denizle ilgili bilgilere rastlanmaz. Konar-göçer yaşamında özellikle yaylak ve kışlak

geleneği içinde denizle ilgili hiçbir kültür birikimi söz konusu olmamıştır. Denizle ilgili terimleri Batılılardan veya Anadolu'ya geldiğimizde yeni komşularımızdan almışız. Korsan, forsa vb. Barbaros adı İtalyancadan bozmadır. Baba Oruç ve kardeşlerine Türkler “Babaoruca” denmiştir (İnalçık, 2008: 14). Denizciler arasında Akdeniz ve Ege dahil Boğazlar üzerinden Tuna nehrine akınlar gerçekleştiren Aydınoglu Umur Bey, İzmir’de Çaka Bey ile başlayan denizcilik alt yapısının Rum ahali üzerinden öğrenildiği malumdur (İnalçık, 2017:21-28). Bu bağlamda deniz terimleri, balık adlarının ekseriyeti Yunanca veya İtalyanca kökenlidir.

İlkbahar bayramlarının gerek mevsimlik gerek dinî olanlarının geçmişlerinin İslamiyet ve Hıristiyanlık öncesine dek gitmiş olduğu kanıtlanmıştır. Semavî dinler öncesinin inançları sonraki zamanlarda devam ettirilmiştir. Bu inançlar tabiat kökenli olmaları bakımından da birbirine benzerdir. Azizler ve erenler hakkında anlatılan efsaneler birbirine karışmış, Anadolu’dan Balkan coğrafyasına, Kudüs’e kadar uzanmıştır. Hacı Bektaş kültü, Sarı Saltık kültü bunlardan sadece ikisidir. Anılan coğrafyalarda ata kültürleri ve merkez simgeciliği ortak bilgileri benzerdir. Aziz veya eren menkıbeleri birbirine benzediği gibi, bayram kutlamaları arasında iç içelik, birliktelik, doğaya bağlı olunması bakımından ortak uygulamalardır (Hasluck, 2000: 224-273).

İslam öncesi Gök Tanrı inançlarının İslam sonrasına intikal ettirilmesi doğal bir süreç olarak kabul görür. Keşiş ve dervişlerin aynı coğrafyada birlikte ve birbirlerini incitmeden yaşama ve yaşatma hoşgörüsü Otman Baba hakkındaki menkıbeler ve gerçek yaşamlarının (İnalçık, 2017: 138) geçmiş zaman Anadolu’sunda farklı kültürlerin bir arada huzur içinde yaşanmış olduğunu Yunus ve Mevlana’nın eserlerinde görülebilir, izlenebilir. Dışlamadan, her kim ise öyle kabul edilen “gönül merkezli” komşuluk anlayışı, dervişlerin öğretilerinden sultan ve padişahların uygulamalarına dek, hoşgörünün yaşanmış olduğu bir coğrafyadan söz ediyoruz.

Ay’a ve mevsime bağlı Paskalya, Paşte, Saint George, Nevruz, Hıdırellez bayramları nasıl bir bahar bayramı ise, Anadolu ve Balkanlar dahil Osmanlı coğrafyasında kutlanan sonbahar bayramları semavi dinler öncesinden gelen bayramlardır.

Günümüzde ilkbaharda kutlanan yumurta boyama ve tokuşturma şenlikleri, Hıristiyan dünyasının Sıtinfil/Saint George bayramının kalıntılarıdır. İlkbahardaki tabiatın bütün varlıklarına bağlanan bayram nedenleri, aynı şekilde yine sonbaharda tabiatın döngüsü içinde geçerlidir. Halk arasında akarsulardan geçerken önce besmele çekilir. Antik dönemde akarsular ve ırmakların birer tanrıçaya ait olduğuna inanılır. İnsanların farklı çağlarda yaşamaları onların özlerini değiştirmez. İnanma ihtiyaçları, ritüelleri ve uygulamaları benzerdir (Hesiodos, 2020: 207-208).

Akbük Deniz Bayramı kültürlerarası geçişlerin, etkileşimlerin yaşandığı bir bayram özelliği taşımaktadır. İslam'da denize karşı dilekte bulunulması, dua edilmesi söz konusu değildir. Deniz suyunun tatlanması tuzlu suyun tatlı suya dönüşümü ile ilgili bilgiler Kur'an kaynaklı olup (Furkan/53) Müslüman ahali için suyun bir anda dönüşümü inancının altyapısı hazırdır.

Türklerde suya bağlı inanmalar çoktur. Denize girip şifa bulan kadınların bir yanı sıra su ve bereket adına denize girdiği inancı ile işlevseldir. Hem insanların hem de hayvanların denize sokulması bolluk ve bereketi simgeler. Bir yanı sıra hastalıklara karşı önlemler alınmış olunur. Palaotik çağda dolunay ile hamile kadın arasında bolluk ve bereket bağı kurulmuştur. Ay'ın gücü ve etkisi altında kalacağı inancıyla deniz suları, yağmurlar dâhil, insan ve hayvanların çoğalacağı, toprağın bereketli olacağı anlamına gelmiştir (Eliade 2003: 187). Deniz Bayramı, sevinç içinde birlikte şifaların, dileklerin, temennilerin, beklentilerin içinde bulunduğu bir arada yaşamının şenliğini oluşturmuştur.

Sonuç

Akbük Deniz Bayramı geçmiş kültürlerin bir mirası olarak devam ettirilmektedir. Son yıllarda alkole bağlı taşkınlıkların oluşması, Akbük Koyunun çok bilinirliğinden ötürü teknelerin uğrak yeri olması, Bayramın eski ortamının tavsamasına neden olmuştur. Yöredeki köy halkının birbirleriyle buluşmalarına vesile teşkil eden bayram, denize girme, yeme içmelerle azalarak da olsa gerçekleştirilmektedir. Mübadele öncesi dönemlere dek uzanan Deniz Bayramı geleneksel ve doğal bir bayram olma özelliğini yüzyıllardır sürdürmektedir. Mübadele öncesi kırsalda yaşanan komşuluk ilişkilerinin üst düzeyde olduğu Deniz Bayramı'yla anlaşılmaktadır.

İstiklal Savaşı öncesi işgal sevdasına düşenler o güne kadar yaşanmış barışıklığı bozmuş ve komşulukların tadını kaçırmışlardır. Osmanlı'nın işgali öncesinde Osmanlı ahalisinin farklılıklarla birlikte ve uyum içinde yaşadıkları, çeşitli komşuluk ilişkileri, bayram kutlamaları, birlikte sevinç ve üzüntülerini paylaştıkları zaman diliminden geriye kalan uygulamalardan biri de Deniz Bayramıdır. Bayram, birlikte yaşama ve kültürlerarası ilişkilere ait deneyimlerin sadece bir parçasını oluşturmaktadır. Bu deneyimlerin unutulduğu, hiç yaşanmadığı söylenemez. Birlikte yaşamak, bunu yüzyıllar boyu deneyimlemiş olmak, geleceğe hoşgörüsüyle bakabilmenin umudunu da içinde taşımaktadır.

Akbük Deniz Bayramı kültürlerarası ilişkilerin derin geçmişini ve ortak paylaşımları ortaya koymaktadır. Antik dönem öncesi inançlarından, Orta Asya inançlarının doğaya bağlı yönlerini birlikte yaşayanların hiç de yadırgamadıkları bir bayramdır. Bu bayramın özü, kültür farklılıklarının bir yana bırakıldığı, birlikte dilek, temenni, sağlık ve huzur beklentilerinin tabiata

bağlandığı ortak değer oluşturulmasında aranmalıdır. Deneyimlenmiş kültürlerarası şenliklerin geleceğine (geleceğe) taşınması, geleceğin değerleri arasında yerini alması, geçmişten ders çıkarılması beklenir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Akça, B. (2013). *Cumhuriyet Dönemi Muğla'da Göç (1923-1990)*. Muğla: Muğla Valiliği Yayınları.
- Arseven, T. (2021). Halikarnas Balıkcısı'nda Deniz Motifleri ve Poseidon. *folklor/edebiyat*, 27 (107), 705-720.
- Balcıoğlu, B. (1990). Bir Hitit Bayramı (Ezan Hadauri) Hakkında İzlenimler. *Ankara Ü. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 34 (1-2), 5-10.
- Bonnefoy, Y. (2000). *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*. (Haz. L. Yılmaz), Ankara: Dost Yayınları. 1. Cilt.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*. 2. b., İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Boorstin, D. J. (1996). *Keşifler ve Buluşlar İnsanın Kendini ve Dünyayı Araştırmasının Öyküsü*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Comte, F. (1991). *The Wordworth Dictionary of Mytology*. Edinburg: Wordworth Reference.
- Çığ, M. İ. (2018). *Ortadoğu Uygarlık Mirası* 2. 10. b., İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Derdiçok, N. S. (2015). *Kadın Balıkçı Folkloru: İzmir ve Muğla Örneği*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Eberhard, W. (1996). *Çin'in Şimal Komşuları*. (Çev: N. Uluğtürk), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Eliade, M. (1994). *Ebedi Dönüş Mitosu*. (Çev.: Ü. Altuğ), Ankara: İmge Yayınları.
- Eliade, M. (2003). *Dinler Tarihine Giriş*. (Çev.: L. Arslan), İstanbul: Kabcacı Yayınları.
- Erkan, Y. (2014). *Cumhuriyet Dönemi Teke Yöresi Burdur Halk Sanatları, (Geleneksel Kuşak-Genç Kuşak)*. İstanbul: Uğur Matbaa Reklam Yayınları.
- Esin, E. (2001). *Türk Kozmogonisine Giriş*. İstanbul: Kabcacı Yayınları.

- Eşmeli, İ. (2014). Dinler Tarihi Açısından Gök Cisimleri ve Tabiatla İlgili İnanışlar ve Uygulamalar (Muğla-Yatağan Örneği). *Dini Araştırmalar*, 17, 195-208.
- Fedakar, P. ve Derdiçok, N. S. (2016). Meslek Folkloru Bağlamında Kıyı Ege Kadın Balıkçı Fokloru. *Balıkesir Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 36, 95-106.
- Hasluck, F. W. (2000). *Sultanlar Zamanında Hıristiyanlık ve İslam I*. İstanbul: Ayrintı Yayınları.
- Hesiodos (2020). *Theogonia – İşler ve Günler*. (Çev.: A. Erhat ve S. Eyüpoğlu), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İnan, A. (1995). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. 4. b., Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnalcık, H. (2008). Önsöz. *Avrupa'da Türk Düşmanlığının Kökleri Türk Korkusu*, (Özlem Kumrular), İstanbul: Doğan Kitap Yayınları.
- İnalcık, H. (2017). İzmir'i Fetheden Bizans'ı Titreten Türk: Çaka Bey. *Osmanlı Tarihinde Efsaneler ve Gerçekler*, 5. b., 21-28, İstanbul: Kronik Yayınları.
- İnalcık, H. (2017). Otman Baba ve Fatih Sultan Mehmet. *Osmanlılar, Fütuhat, İmparatorluk, Araplar İle İlişkiler*, 12. b., 137-162, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, E. (2009). *Eskiçağ Karia Bölgesinde Festivaller*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ABD Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Küçükkeren, C. C. (t.y.). *Ege'de Bir Anadolu Uygarlığı Karia Karuwa, Karka, Karkisa, Krk*. İstanbul: Ekin Grubu Yayınlar.
- Mau-Tsai, L. (2006). *Çin Kaynaklarına Göre Doğu Türkleri*. (Çev.: E. Kayaoğlu ve D. Banoğlu), İstanbul, Selenge Yayınları.
- Meriç, R. (2017). Dionysiac and Pyrhic Roads and Survivals in the Zeybek Dance, Music Costume and Rituals of Egean Turkey. *Gephyra* 14, 213-239.
- Önal, M. N. (2003). Dağa Kültü, Eren Kültür ve Şenliklerinin Muğla'daki Yansımaları. *Bilig*, 25, 100-121.
- Önal, M. N. (2013). *Muğla Efsaneleri (Araştırma-İnceleme)*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları.
- Önal, M. N., Dalgın, T. ve Karadağ, L. (2018). Kırsal Turizm Bağlamında Muğla'da Dağ Kültü. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 16, 1-15.
- Özdemir, A. Z. (2007). *Avşarlar ve Dadaloğlu*. 2. b., Ankara: Ürün Yayınları.

- Pişkin, C. (2007). *Antik Çağ'da Karia Bölgesinde Dionysos Kültür ve Şarap Üretimi*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji ABD Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Türkeş, Ü. (1973). *Kurtuluş Savaşında Muğla (Cilt I ve II)*. İstanbul.
- Ünal, A. (2003). *Hititler Devrinde Anadolu II*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Yorulmaz Kahve, M. (2018). *Muğla Yer Adları Üzerine Bir Dil İncelemesi – Menteşe'deki Silikyeraları*. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yücel, Ç. (2015). Dionysos Bayramları ve Şenlikleri. *Siirt Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 151-164.

İnternet Kaynakları

- URL-1: <https://www.youtube.com/watch?v=1QiXroyiltk> Yörük Obaları Muğla'da Çiftçi TV yayın tarihi 23.12.2022.
- URL-2: trthaber.com/haber/turkiye/yillarca-turbe-sanildi-mozole-cikti-426813.html

Sözlü Kaynaklar

- KK-1 S.Ş. 1933 Ula / Muğla doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı, Ula.
- KK-2 M.Y. 1937 Yeşilyurt / Muğla doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı, Yeşilyurt.
- KK-3 Ç.G. 1939 Dalaman doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı, Dalaman.
- KK-4 M. B. 1941 Meke / Muğla mahallesi doğumlu, okur-yazar, emekli muhtar, Meke Mahallesi.
- KK-5 Y.G. 1945 Kargıcak / Milas doğumlu, okur-yazar değil, ev hanımı, Cami Yanı /Kargıcak Mahallesi.
- KK-6 S.R. 1948 Kırcağız / Milas doğumlu, ilkokul terk, ev hanımı, kırcağız / Milas.
- KK-7. Z.B. 1968 Meke /Muğla mahallesi doğumlu, okur-yazar, ev hanımı, Meke Mahallesi.
- KK-8. Y.B. 1968 Meke /Muğla mahallesi doğumlu, okur-yazar, emekli/şoför, Meke Mahallesi.
- KK-9. E.I. 1971 Zeytin /Muğla mahellersi doğumlu, okur-yazar, emekli/satış pazarlamacı, Zeytin Mahallesi.
- KK-10 S.K. 1973 Dağpınarı /Muğla Mahallesi doğumlu, okur-yazar, ev hanımı, Dağpınarı Mahallesi.
- KK-11. U.F. 1948 Göcek / Fethiye doğumlu, ilkokul mezunu, çiftçi.